

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากพระราชบัญญัติการศึกษาปี 2542 ในมาตราที่ 8 (2) ได้มีการกล่าวถึงการจัดการศึกษาที่เน้นหลักให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มาตราที่ 9 (2) และ (6) และในหมวดที่ 7 และ 8 ที่เน้นให้สังคม ชุมชน และครอบครัว มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนโดยการเป็นวิทยากร และในการบริหารจัดการทรัพยากรทั้งที่เป็นทุนทรัพย์ และทรัพยากรอื่นในการสนับสนุนการจัดการศึกษาให้สถานศึกษาในชุมชนของตน จากมาตราเหล่านี้กำหนดให้คณะกรรมการสถานศึกษาที่เป็นกรรวบรวมเอาบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับสถานศึกษามาร่วมทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา (กองบรรณธิการ, 2545) มีการบริหารงานโดยยึดหลักโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง (school - based management) สอดคล้องกับแนวคิดหลักของรัฐธรรมนูญที่ต้องการให้เกิดการกระจายอำนาจขององค์กรท้องถิ่น และบุคคลในท้องถิ่นในการจัดการศึกษา โดยการสร้างให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียน และชุมชนหรือการสร้างให้โรงเรียนกลับเป็นของชุมชน (วชิรรัตน์ นิมิตรบรรณสาร, 2542) มีจุดมุ่งหมายให้การศึกษาเป็นของชุมชนโดยสมบูรณ์ จากการที่ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นผู้จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียน และขณะเดียวกันโรงเรียนเองก็ใช้การศึกษาในการพัฒนาชุมชนอีกทอดหนึ่ง ตามแนวคิดเรื่องการศึกษาเพื่อปวงชน (All for Education, Education for all)

นอกจากนั้นในการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสำนักงานรับรองมาตรฐาน และการประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) เพื่อการประกันคุณภาพในการจัดการศึกษาในมาตรฐานที่ 11 กำหนดให้ สถานศึกษามีการจัดองค์กรโครงสร้าง และการบริหารงานอย่างเป็นระบบ ครบวงจรให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา โดยมีตัวบ่งชี้สำคัญคือ การให้สถานศึกษามีการบริหารโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม และมีการตรวจสอบ และมาตรฐานที่ 14 ที่กำหนดให้สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา โดยมีตัวบ่งชี้สำคัญคือ การที่สถานศึกษามีระบบ และกลไกในการส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือในการพัฒนาการศึกษา และการที่สถานศึกษามีกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา ซึ่งการจัดการศึกษาตามมาตรฐานดังกล่าวมีเป้าหมายหลักให้เกิดการสร้างให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อเป็นรากฐานในการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Based Society)

แต่อย่างไรก็ดีจากผลการประเมินของสมศ. ที่ผ่านมา พบว่าโดยภาพรวมแล้วมาตรฐานที่ 5 ซึ่งเป็นมาตรฐานด้านผู้เรียนนั้น กำหนดให้ผู้เรียนมีความรู้ และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร มีตัวบ่งชี้สำคัญคือผลการทดสอบระดับชาติใน 8 รายวิชาใน 5 กลุ่มสาระ ยังมีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐานอยู่ (มิตชน, 2550) ความไม่ได้มาตรฐานดังกล่าวนี้เป็นผลมาจากการจัดการศึกษาที่ยังคงขาดความมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการบริหารจัดการของโรงเรียนที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในมาตรฐานที่ 12 และ 14 ที่กล่าวมาข้างต้นที่มีคุณภาพที่ไม่ดีนัก

สำหรับแนวทางหลักๆที่ใช้ในการแก้ปัญหาเพื่อปรับปรุงคุณภาพทางการศึกษาคือการนำงบประมาณเข้าไปใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีมาตรฐานตามความต้องการ หรือการเพิ่มทรัพยากรเข้าไปในโรงเรียน เพื่อให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามมาตรฐานที่กำหนด จากการศึกษาของกรมสามัญศึกษา (อ้างถึงในพัชราภรณ์ อ่วมอรุณ, 2547) พบว่าค่าใช้จ่ายที่จัดสรรเพื่อเป็นงบประมาณสำหรับนักเรียนแต่ละคนนั้นมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี แต่เมื่อพิจารณาถึงสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันที่อยู่ในช่วงของการชะลอตัว การจัดสรรทรัพยากรเพื่อการศึกษา นั้นทำได้ไม่เต็มที่ งบประมาณที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษาไม่เพียงพอ และไม่ทั่วถึง จากผลคะแนนสอบระดับชั้นม.3 พบว่าโรงเรียนที่ได้รับเงินอุดหนุนค่าใช้จ่ายต่อหัวมากกว่ามีคุณภาพการจัดการศึกษาสูงกว่าโรงเรียนที่ได้รับเงินอุดหนุนการศึกษาน้อย (วรัยพร แสงนภาพร, 2548) เกิดการเหลื่อมล้ำระหว่างโรงเรียนโดยโรงเรียนที่มีเงินทุนมากก็ยังคงมีมาตรฐานที่ดีอยู่ แต่ในทางกลับกันโรงเรียนที่มีเงินทุนน้อยก็จะมีมาตรฐานไม่ดีนัก

Gamarnikow และ Green (1999) ได้กล่าวถึงแนวทางในการพัฒนาการศึกษาของรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีแบลร์ (Tony Blair) ของอังกฤษว่า สิ่งที่น่ามาเป็นวาระในการดำเนินนโยบายทางการศึกษาที่สำคัญคือ การสร้างให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน พ่อแม่ และสังคมเข้าด้วยกัน โดยรัฐบาลต้องการสร้างให้เกิดความไว้วางใจ และเครือข่ายความสัมพันธ์กันในสังคม โดยมีเป้าหมายว่าความสัมพันธ์ที่เพิ่มมากขึ้นนั้นจะส่งผลไปถึงกิจกรรมการเรียนรู้ของเด็ก และการเรียนรู้ของชุมชน นอกจากนี้ในอังกฤษแล้วการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในแนวทางดังกล่าวยังเป็นที่น่าสนใจ มีการพัฒนา และทำการศึกษาวิจัยในประเทศอื่น เช่น ในสหรัฐอเมริกา ได้เห็น ซึ่งแนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่อยู่ในกรอบของทุนทางสังคมนั่นเอง

สำหรับคำว่าทุนทางสังคมนั้น Coleman (1990) และ Putnam (2000) ได้ให้ความหมายของคำว่าทุนทางสังคม (social capital) ไว้อย่างใกล้เคียงกัน สรุปได้ว่าทุนทางสังคมนั้นหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอันประกอบด้วยคุณลักษณะพื้นฐานที่เอื้อต่อการสร้างประโยชน์จากความสัมพันธ์นั้นเช่น ความไว้วางใจกัน (trust) เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกัน (networks) บรรทัดฐาน หรือปทัสถานในการติดต่อสัมพันธ์กัน (norms) หรือค่านิยมที่ดีที่มีระหว่างกัน สำหรับ

ในด้านการศึกษานั้น Coleman (1990) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคมกับการสร้างสรรคทุนมนุษย์ (human capital) โดยทุนมนุษย์นั้นนัยหนึ่งก็หมายถึงการศึกษา และสรุปว่าทุนทางสังคมนั้นมีผลทางบวกต่อผลลัพธ์ทางการศึกษาเช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หรือ คะแนนสอบ หลังจากนั้นก็ได้มีผู้ทำการศึกษาเกี่ยวกับทุนทางสังคมโดยอ้างอิงแนวคิดของ Coleman (1990) ได้แก่ Meier (1999) Sandefur et.al. (1999) Morgan และ Sorensen (1999) Morgan (2000) Isarael et.al.(2001) Goddard (2003) Chang (2005) และ Perna & Titus (2005) ผลการวิจัยส่วนใหญ่พบว่าทุนทางสังคมนั้นมีผลทางบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา โดยระดับของผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษานับว่าเป็นสิ่งที่สามารถสะท้อนถึงระดับคุณภาพในการจัดการศึกษาได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าลักษณะของทุนทางสังคมมีความแตกต่างจากทุนประเภทอื่นๆ คือ เป็นทุนที่มีที่มาจากความสัมพันธ์ของบุคคลสังคม โดยที่ความสัมพันธ์เหล่านั้นมีคุณสมบัติหรือลักษณะเฉพาะประกอบด้วย ความไว้วางใจใจกัน (trust) เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกัน (networks) และบรรทัดฐาน หรือปทัสถานในการติดต่อสัมพันธ์กัน (norms) ในทางการศึกษาแล้วการมีความสัมพันธ์ที่มีคุณสมบัติทั้ง 3 ในระดับสูงจะส่งผลให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในระดับที่สูงตามไปด้วย การพัฒนาการศึกษาผ่านแนวทางของทุนทางสังคมจึงเป็นพัฒนาคุณภาพการศึกษาผ่านการพัฒนาความสัมพันธ์ของบุคคล ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาการศึกษาที่ไม่จำเป็นต้องใช้เงินเป็นปัจจัยสำคัญ

สำหรับในประเทศไทยแล้วแนวทางการพัฒนาการศึกษาโดยใช้แนวคิดด้านทุนทางสังคมนั้นนับว่าเป็นแนวทางที่มีความน่าสนใจอย่างยิ่งเนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่อยู่ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนามีงบประมาณที่จำกัดในการที่จะใช้ในการพัฒนาการศึกษา การใช้ทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษานับว่ามีความเหมาะสมทุนทางสังคมเองก็เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในทุกๆ สังคมแต่มีมากบ้าง หรือลดลงบ้าง ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ และการปฏิบัติตนของคนในสังคม การสร้างให้เกิดทุนทางสังคมเองก็ไม่ต้องลงทุนในลักษณะที่เป็นเม็ดเงินแต่เป็นการลงทุนทางความสัมพันธ์ที่มีความยั่งยืนกว่า (วรวิมล โรมรัตนพันธ์, 2548)

นอกจากนั้นหากพิจารณาในด้านของมาตรฐานการศึกษานอกจากจะเป็นการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนที่วัดจากคะแนนสอบมาตรฐานใน 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากการพัฒนาทุนทางสังคมแล้ว การพัฒนาตัวทุนทางสังคมเองยังถือเป็นการเพิ่มระดับของตัวบ่งชี้สำคัญของมาตรฐานการศึกษา ในมาตรฐานต่อไปนี้ ได้แก่ มาตรฐานที่ 7 ด้านผู้เรียนในเรื่องของการทำงานร่วมกับผู้อื่น มาตรฐานที่ 8 ด้านครูในเรื่องการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน มาตรฐานด้านผู้บริหารใน 2 มาตรฐาน คือมาตรฐานที่ 11 ในเรื่องการมีส่วนร่วมของ

ชุมชนในการจัดการศึกษา และมาตรฐานที่ 14 ในเรื่องความสัมพันธ์ส่งเสริมความสัมพันธ์ของโรงเรียนและชุมชน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนและบุคคลในชุมชน ให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้นอีกด้วย

การวิจัยครั้งนี้จึงต้องการที่จะพัฒนาโมเดลผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาภายใต้อิทธิพลของทุนทางสังคม โดยจะศึกษาความสอดคล้องของโมเดลเชิงทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ และศึกษาว่าน้ำหนักความสำคัญขององค์ประกอบของทุนทางสังคมได้แก่ทุนทางสังคมภายนอก และภายในสถานศึกษา ว่ามีองค์ประกอบส่วนใดบ้าง ส่วนใดมีน้ำหนักองค์ประกอบมากกว่ากัน และองค์ประกอบย่อยใดที่มีความสำคัญต่อทุนทางสังคม เนื่องจากงานวิจัยที่ผ่านมามักจะทำการวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์หุระดับ (HLM) หรือ การวิเคราะห์การถดถอย (regression) และยังไม่มีการพัฒนาโมเดลของอิทธิพลของทุนทางสังคมที่มีต่อการศึกษามาก่อน และศึกษาถึงความไม่แปรเปลี่ยนของโมเดลเมื่อนักเรียนมีสังกัดของโรงเรียนที่แตกต่างกัน เนื่องจากตัวแปรนี้ปรับมาจากบริบทของต่างประเทศที่มีการแบ่งโรงเรียนออกเป็นประเภทต่างๆ แต่ในประเทศไทยนั้นประเภทของโรงเรียนนั้นแบ่งตามสังกัดของโรงเรียนจึงต้องการศึกษาว่าหากใช้ตัวแปรดังกล่าวในการเปรียบเทียบความไม่แปรเปลี่ยนระหว่างกลุ่มแล้วจะมีผลแตกต่างกันหรือไม่ จากการวิจัยครั้งนี้ผลการวิจัยที่ได้จะทำให้ทราบถึงองค์ประกอบของทุนทางสังคม และน้ำหนักความสำคัญขององค์ประกอบของทุนทางสังคมว่าองค์ประกอบใดมีความสำคัญมากน้อยกว่ากัน รวมทั้งอิทธิพลของทุนทางสังคมที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนทางในการพัฒนาทุนทางสังคมในทางการศึกษาเพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนต่อไป

คำถามวิจัย

1. โมเดลเชิงสาเหตุของอิทธิพลของทุนทางสังคมที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีลักษณะอย่างไร และสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือไม่
2. ทุนทางสังคมมีน้ำหนักองค์ประกอบแตกต่างกันหรือไม่ และมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาหรือไม่ อย่างไร เมื่อศึกษาในบริบทของการศึกษาไทย
3. โมเดลเชิงสาเหตุของอิทธิพลของทุนทางสังคมที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของโรงเรียนมัศึกษามีความแปรเปลี่ยนรูปแบบของโมเดล และค่าพารามิเตอร์เมื่อกลุ่มตัวอย่างเป็นโรงเรียนที่มีสังกัดต่างกันหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

จากคำถามวิจัยทั้ง 3 ข้อ ผู้วิจัยกำหนดเป็นวัตถุประสงค์หลักสำคัญ 3 ประการดังนี้

1. เพื่อพัฒนา และตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุของอิทธิพลของทุนทางสังคมที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์
2. เพื่อศึกษาน้ำหนักองค์ประกอบของทุนทางสังคมของโรงเรียนมัธยมศึกษา และอิทธิพลของทุนทางสังคมที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในบริบทของการศึกษาไทย
3. เพื่อทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนของโมเดลเชิงสาเหตุของอิทธิพลของทุนทางสังคมที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของโรงเรียนมัศึกษาระหว่างสังกัด

สมมติฐานการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

จากข้อค้นพบของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลของทุนทางสังคมที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของ Meier (1999), Sandefur et.al. (1999), Morgan และ Sorensen (1999), Morgan (2000), Israel et.al.(2001), Chang (2005) และPerna และ Titus (2005) พบว่าทุนทางสังคมที่ศึกษาจากงานวิจัยที่กล่าวมานั้นแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ กลุ่มแรกเป็นความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลที่อยู่ภายในสถานศึกษาเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน, ความสัมพันธ์ระหว่างครู กลุ่มที่สองเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบุคคลที่อยู่ภายในสถานศึกษากับภายนอกสถานศึกษาเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับบ้าน, ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครอบครัว โดยที่ความสัมพันธ์เหล่านี้มีองค์ประกอบสำคัญๆ อยู่ 3 ด้านได้แก่ เครือข่ายความสัมพันธ์, ความไว้วางใจ และบรรทัดฐานของความสัมพันธ์ ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานในส่วนนี้ว่า "โมเดลเชิงสาเหตุอิทธิพลของทุนทางสังคมที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์"

จากการศึกษางานวิจัยของเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลที่อยู่ภายในสถานศึกษากับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบุคคลที่อยู่ภายในสถานศึกษากับภายนอกสถานศึกษามักมีค่าความสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน และจากแนวคิดของ Coleman (1990) และ Putman (2000) ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคม และการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลของทุนทางสังคมที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของ Meier (1999) Sandefur et.al. (1999) Morgan และ Sorensen (1999) Morgan (2000) Israel et.al.(2001) Chang (2005) และ

Perna และ Titus (2005) พบว่าทุนทางสังคมส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียน เมื่อทุนทางสังคมมีค่าสูงจะส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษามีค่าสูงตามไปด้วย นอกจากนี้ทุนทางสังคมยังสามารถใช้ในการทำนายผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาได้อีกด้วย จากข้อค้นพบดังกล่าวผู้วิจัยตั้งสมมติฐานว่า "ทุนทางสังคมภายในสถานศึกษาและทุนทางสังคมภายนอกสถานศึกษามีค่าน้ำหนักองค์ประกอบแตกต่างกัน และทุนทางสังคมมีอิทธิพลทางบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา"

จากข้อค้นพบของงานวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์กลุ่มพหุ ได้แก่ นางลักษณ วิรัชชัย (2540) วรณีย์ แกมเกตุ (2540) จิราพร ผลประเสริฐ (2542) ประภัสสร พูลโรจน์ (2543) จิตตานันท์ ดิกุล (2545) สุพัตรา ทรัพย์เสถียร (2546) และพิสมัย อรทัย (2548) ส่วนใหญ่พบว่า โมเดลที่ศึกษามีความไม่แปรเปลี่ยนของรูปแบบของโมเดล แต่มีความแปรเปลี่ยนของพารามิเตอร์ในโมเดล ซึ่งมีทั้งแปรเปลี่ยนทุกค่าพารามิเตอร์ที่ทดสอบ หรือเพียงบางค่าที่ทดสอบ จากข้อค้นพบดังกล่าวผู้วิจัยตั้งสมมติฐานว่า "โมเดลเชิงสาเหตุอิทธิพลของทุนทางสังคมที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของโรงเรียนมัศึกษามีความไม่แปรเปลี่ยนของรูปแบบโมเดล แต่มีความแปรเปลี่ยนของพารามิเตอร์ในโมเดลระหว่างโรงเรียนต่างสังกัด"

จากที่มาของสมมติฐานข้างต้น สรุปเป็นสมมติฐานที่เป็นข้อๆได้ดังนี้

1. โมเดลเชิงสาเหตุอิทธิพลของทุนทางสังคมที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์
2. ทุนทางสังคมภายในสถานศึกษา และทุนทางสังคมภายนอกสถานศึกษามีค่าน้ำหนักองค์ประกอบแตกต่างกัน และทุนทางสังคมมีอิทธิพลทางบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา
3. โมเดลเชิงสาเหตุอิทธิพลของทุนทางสังคมที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของโรงเรียนมัศึกษามีความไม่แปรเปลี่ยนของรูปแบบโมเดล แต่มีความแปรเปลี่ยนของพารามิเตอร์ในโมเดลระหว่างโรงเรียนต่างสังกัด

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1. การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของอิทธิพลของทุนทางสังคมที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษากับประชากร ซึ่งเป็นโรงเรียนทั่วประเทศใน 6 ภาคได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก และ ภาคใต้ ในสังกัดโรงเรียน 2 สังกัด ได้แก่ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน(สพฐ.) และสำนักงานบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน(สช.) เก็บรวบรวมข้อมูลจากครู เนื่องจากเมื่อเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นๆแล้ว ครูเป็นผู้ที่สามารถที่จะให้ข้อมูลได้ดีที่สุดเพราะเป็นบุคคลที่เป็นสื่อกลาง และทราบถึงความสัมพันธ์ของบุคคลในทุกส่วนมากที่สุด และจากการศึกษางานวิจัยที่เคยทำมาก่อนหน้านี้พบว่าเก็บข้อมูลจากครูทั้งสิ้น โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากครูที่เป็นตัวแทนสาระการเรียนรู้ในแต่ละโรงเรียน จำนวน 8 สาระการเรียนรู้ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษา และพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพ และเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ

2. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วยตัวแปรแฝงภายนอก และตัวแปรแฝงภายใน

2.1 ตัวแปรแฝงภายนอกคือ ทุนทางสังคม ซึ่งเป็นตัวแปรแฝงที่ได้รับอิทธิพลจากตัวแปรแฝง 2 ตัวได้แก่

2.1.1 ทุนทางสังคมภายในสถานศึกษา ประกอบด้วยตัวแปรแฝง 6 ตัวได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างครู ความสัมพันธ์ระหว่างกรรมการสถานศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับกรรมการสถานศึกษาและความสัมพันธ์ระหว่างกรรมการสถานศึกษากับนักเรียน

2.1.2 ทุนทางสังคมภายนอกสถานศึกษาประกอบด้วยตัวแปรแฝง 3 ตัวได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับบ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครอบครัว และ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2.2 ตัวแปรแฝงภายในคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัว ได้แก่

2.2.1 คะแนนการประเมินคุณภาพระดับชาติ (National Test หรือ NT) ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-ม.3) และช่วงชั้นที่ 4 (ม.4-ม.6) ปีการศึกษา 2546 และ 2547 วิชาคณิตศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ชีววิทยา เคมี ฟิสิกส์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้ผลคะแนนการประเมินคุณภาพระดับชาติ 8 วิชาจาก 5 สาระการเรียนรู้ เนื่องจากในประเทศไทยแล้วมีการทำการสอบเพื่อประเมินคุณภาพระดับชาติเพียง 8 วิชา จาก 5 สาระการเรียนรู้

เท่านั้น โดยสาระการเรียนรู้เหล่านี้เน้นการวัดผลทางวิชาการ ซึ่งหลักการในการประเมินผลคะแนน คุณภาพระดับชาตินั้นจะประเมินเฉพาะวิชา หรือสมรรถภาพหลัก ที่มีความสำคัญตามระดับชั้น

2.2.2 ระดับคะแนนเฉลี่ยสะสม (GPAX) ของรายวิชาหลัก ได้แก่ วิชาคณิตศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ชีววิทยา เคมี ฟิสิกส์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา

2.2.3 อัตราการลาออกกลางคันของนักเรียน (คิดเป็นเปอร์เซ็นต์)

2.2.4 อัตราการศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย (คิดเป็นเปอร์เซ็นต์)

ข้อจำกัดในการวิจัย

เนื่องจากการเก็บรวบรวมข้อมูลอัตราการการศึกษาต่อของนักเรียนในโรงเรียนส่วนใหญ่ มักจะเก็บข้อมูลในส่วนของอัตราการการศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย ส่วนอัตราการเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายนั้นมีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์นัก ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการเก็บข้อมูลตัวแปรอัตราการการศึกษาต่อแต่เพียงอัตราการการศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยเท่านั้น

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ทุนทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบหรือคุณลักษณะพื้นฐาน 3 ด้านได้แก่

1. *เครือข่ายความสัมพันธ์* หมายถึง การติดต่อ สื่อสาร เชื่อมโยง และมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลในสังคม โดยพิจารณาทั้งลักษณะการติดต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน (คุณภาพ) และ ความถี่ในการติดต่อปฏิสัมพันธ์กัน (ปริมาณ)

2. *ความไว้วางใจ* หมายถึง ความไว้วางใจซึ่งกันและกันของบุคคลที่อยู่ในสังคม หรือ ความไว้วางใจระหว่างกันของบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันในสังคมโดยยินยอม หรือไว้วางใจให้อีกฝ่ายดำเนินการใดๆได้

3. *บรรทัดฐาน* หมายถึง การสร้างกรอบ เกณฑ์ ข้อบังคับ ค่านิยม หรือกฎ เพื่อใช้ในการควบคุมดูแลบุคคลในสังคมโดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือเพื่อเพิ่มหรือ พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน

องค์ประกอบพื้นฐานเหล่านี้จะอยู่ในความสัมพันธ์ส่วนต่างๆ ที่ประกอบกันเป็น ทุนทางสังคม การวัดความสัมพันธ์เหล่านี้ใช้การวัดทางตรงคือเน้นการวัดความสัมพันธ์ของบุคคล โดยตรงผ่านคุณลักษณะ 3 ด้านของทุนทางสังคม ได้แก่ เครือข่ายความสัมพันธ์, ความไว้วางใจ และบรรทัดฐาน ในลักษณะของภาพรวม โดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยปรับจากแบบสอบถามใน

งานวิจัยของ Meier (1999) Sandefur et.al. (1999) Morgan และ Sorensen (1999) Isarael et.al.(2001) Goddard (2003) Chang (2005) และ Perna & Titus (2005) มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale) มีค่าของสเกลอยู่ระหว่าง 1 – 5 โดย 1 หมายถึง มีคุณลักษณะเหล่านั้นอยู่น้อยมาก ส่วน 5 หมายถึงมีระดับของคุณลักษณะเหล่านั้นอยู่มากที่สุดสำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาทุนทางสังคมในบริบทของการศึกษา โดยทุนทางสังคมเป็นตัวแปรเหตุ ที่ส่งผลถึงการศึกษา ทุนทางสังคมจึงประกอบด้วยทุนทางสังคมภายในสถานศึกษา และ ทุนทางสังคมภายนอกสถานศึกษา

ทุนทางสังคมภายในสถานศึกษา หมายถึง ความสัมพันธ์ของบุคคลกลุ่มต่างๆที่อยู่ในสถานศึกษา ได้แก่ นักเรียน ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาซึ่งเป็นทั้งความสัมพันธ์ของบุคคลกลุ่มเดียวกัน และระหว่างกลุ่มโดยแบ่งความสัมพันธ์ออกเป็น 6 กลุ่มดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างนักเรียนกับนักเรียนในโรงเรียนโดย มีองค์ประกอบ หรือคุณลักษณะพื้นฐาน ได้แก่ เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน ความไว้นื้อเชื่อใจระหว่างนักเรียนกับนักเรียน และบรรทัดฐานของนักเรียน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างครู หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับครูในโรงเรียนโดย มีองค์ประกอบ หรือคุณลักษณะพื้นฐาน ได้แก่ เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างครูกับครู ความไว้นื้อเชื่อใจระหว่างครูกับครู และบรรทัดฐานของครู

3. ความสัมพันธ์ระหว่างกรรมการสถานศึกษา หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกรรมการสถานศึกษากับกรรมการสถานศึกษาในสังคมโรงเรียนโดยมีองค์ประกอบ หรือคุณลักษณะพื้นฐาน ได้แก่ เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกรรมการสถานศึกษากับกรรมการสถานศึกษา ความไว้นื้อเชื่อใจระหว่างกรรมการสถานศึกษากับกรรมการสถานศึกษา และบรรทัดฐานของกรรมการสถานศึกษา

4. ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนในโรงเรียนโดย มีองค์ประกอบ หรือคุณลักษณะพื้นฐาน ได้แก่ เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู ความไว้นื้อเชื่อใจระหว่างนักเรียนกับครู และบรรทัดฐานของนักเรียนกับครู

5. ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับกรรมการสถานศึกษา หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับกรรมการสถานศึกษาในสังคมโรงเรียนโดย มีองค์ประกอบ หรือคุณลักษณะพื้นฐาน ได้แก่ เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างครูกับกรรมการสถานศึกษา ความไว้นื้อเชื่อใจระหว่างครูกับกรรมการสถานศึกษา และบรรทัดฐานของครูกับกรรมการสถานศึกษา

6. ความสัมพันธ์ระหว่างกรรมการสถานศึกษากับนักเรียนหมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับกรรมการสถานศึกษาในสังคมโรงเรียนโดย มีองค์ประกอบหรือ คุณลักษณะพื้นฐานได้แก่ เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกรรมการสถานศึกษากับนักเรียน ความไว้นื้อเชื่อใจระหว่างกรรมการสถานศึกษากับนักเรียน และบรรทัดฐานของกรรมการสถานศึกษากับนักเรียน

ทวนทางสังคมภายนอกสถานศึกษา หมายถึง ความสัมพันธ์ของบุคคลกลุ่มต่างๆที่อยู่ภายในสถานศึกษาได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา, นักเรียน และครูกับบุคคลที่อยู่ภายนอกสถานศึกษาได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชนซึ่งความสัมพันธ์ของบุคคลเหล่านี้ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน โดยแบ่งความสัมพันธ์ออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับบ้าน หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน กับพ่อแม่ หรือผู้ปกครองของนักเรียนโดยมีองค์ประกอบ หรือคุณลักษณะพื้นฐานได้แก่ เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับบ้าน ความไว้นื้อเชื่อใจระหว่างโรงเรียนกับบ้าน และบรรทัดฐานของโรงเรียนกับบ้าน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครอบครัว หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับพ่อแม่ หรือผู้ปกครองรวมทั้งสมาชิกในครอบครัวของนักเรียน โดยมีองค์ประกอบหรือคุณลักษณะพื้นฐานได้แก่ เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครอบครัว ความไว้นื้อเชื่อใจระหว่างนักเรียนกับครอบครัว และบรรทัดฐานของนักเรียนกับครอบครัว

3. ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนท้องถิ่นใกล้เคียงโดย มีองค์ประกอบหรือ คุณลักษณะพื้นฐานได้แก่ เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ความไว้นื้อเชื่อใจระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และบรรทัดฐานของโรงเรียนกับชุมชน

ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา หมายถึง ผลที่แสดงถึงความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนหรือคุณภาพในการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่สะท้อนผ่านทางความสำเร็จทางการศึกษาของนักเรียนซึ่งประกอบด้วยตัวแปร 4 ตัวแปรได้แก่ คะแนนการประเมินคุณภาพระดับชาติ ผลการเรียนเฉลี่ยสะสม อัตราการลาออกของนักเรียน และอัตราการศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย

คะแนนการประเมินคุณภาพระดับชาติ หมายถึง ค่าเฉลี่ยของคะแนนการประเมินคุณภาพระดับชาติ (National Test หรือ NT) คิดเป็นร้อยละของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-ม.3) และช่วงชั้นที่ 4 (ม.4-ม.6) โดยเป็นค่าเฉลี่ยที่มาจากคะแนนการประเมินคุณภาพระดับชาติปีการศึกษา 2546 และ 2547 สำหรับคะแนนของนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-ม.3) ประกอบด้วย 5 รายวิชาหลักได้แก่ วิชาคณิตศาสตร์, ภาษาไทย, ภาษาอังกฤษ, วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา

ส่วนคะแนนของนักเรียนในช่วงชั้นที่ 4 (ม.4-ม.6) ประกอบด้วย 8 รายวิชาหลักได้แก่ วิชา คณิตศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ชีววิทยา เคมี ฟิสิกส์ วิทยาศาสตร์และสังคมศึกษา

ระดับคะแนนเฉลี่ยสะสม (GPAX) หมายถึง ระดับผลการเรียนในแต่ละวิชาหลักคิดเป็น ร้อยละประกอบด้วย 8 รายวิชาหลักได้แก่ วิชาคณิตศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ชีววิทยา เคมี ฟิสิกส์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2547

อัตราการลาออกกลางคันของนักเรียน หมายถึง ค่าเฉลี่ยของร้อยละของนักเรียนที่ ลาออกกลางภาคการศึกษาของโรงเรียน ตั้งแต่ปีการศึกษา 2545-2547

อัตราการศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย หมายถึง ค่าเฉลี่ยของร้อยละของนักเรียนที่ ศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย หลังจากจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ตั้งแต่ปีการศึกษา 2545-2547

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อมุ่งพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของอิทธิพลของทุนทางสังคมที่มี ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาซึ่งผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ดังนี้

ประโยชน์ด้านวิชาการ

1. ได้ทราบถึงองค์ความรู้พื้นฐานความสำคัญขององค์ประกอบของทุนทางสังคม ว่าแต่ละ องค์ประกอบมีความสำคัญมากน้อยเท่าใด

2. ได้ทราบถึงผลของทุนทางสังคมที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาเมื่อนำมาศึกษาใน บริบทของการศึกษาไทยว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกับผลที่ศึกษาได้ในต่างประเทศอย่างไร

3. ได้โมเดลที่แสดงอิทธิพลของทุนทางสังคมที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของโรงเรียน มัธยมศึกษาเพื่อนำไปใช้ในการศึกษา หรือพัฒนาทุนทางสังคมทางการศึกษาต่อไปในอนาคต

ประโยชน์ด้านการปฏิบัติ

4. ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนหรือ พัฒนาเพื่อสร้างทุนทางสังคมในด้านการศึกษาให้ เพิ่มขึ้นเพื่อใช้เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของโรงเรียน หรือ พัฒนาผู้เรียนต่อไป